

УКРАЇНСЬКЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО КІНЦЯ ХХ – ПЕРШИХ ДЕСЯТИРІЧ ХХІ СТОЛІТТЯ

ІРИНА КОЧАН

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів – Україна
kim1950@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-5709-2933>

UKRAIŃSKIE TERMINOZNAWSTWO KOŃCA XX – PIERWSZYCH DEKAD XXI WIEKU

IRYNA KOCZAN

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, Lwów – Ukraina

STRESZCZENIE. W artykule zaprezentowano trzy główne etapy rozwoju terminoznawstwa ukraińskiego okresu niepodległości Ukrainy. Pierwszy etap, w latach 1991–2000, to czas rozpadu ZSRR, kryzysu gospodarczego, masowej migracji, pogorszenia warunków życia i bytu ludności przy jednoczesnym wzroście ducha narodowego, świadomości, próby rewizji zrusyfikowanego systemu terminologicznego. Drugi etap, od 2001 do 2014 roku, związany jest z wysiłkami na rzecz przezwyciężenia kryzysu gospodarczego i ustanowienia wartości narodowych. Trzeci etap, od 2015 roku do dziś, również ma swoją specyfikę: cechują go inwazja Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy, pandemia covid, zmiana rytmu życia ludzi, zdalna nauka i komunikacja. I wreszcie dochodzi do gorącej fazy wojny Federacji Rosyjskiej w Ukrainie w latach 2022–2023. Jednak życie naukowe nie zamiera, choć intelektualiści emigrują. Na każdym z tych etapów scharakteryzowano badanie określonych systemów terminologicznych w rozprawach, monografiach, publikacjach podręczników i skryptów, organizację regionalnych, ogólnoukraińskich i międzynarodowych konferencji terminoznawczych, ukazano elementy współpracy międzynarodowej.

Słowa kluczowe: terminologia, terminoznawstwo teoretyczne i praktyczne, język ukraiński, monografia, podręcznik

UKRAINIAN TERMINOLOGY FROM THE END OF THE 20TH AND THE FIRST DECADES OF THE 21ST CENTURY

IRYNA KOCHAN

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv – Ukraine

ABSTRACT. The article examines the main stages of the development of Ukrainian terminology during the period of Ukrainian independence. There were three chronological stages. The first one was between 1991–2000, the time of the collapse of the USSR, economic crisis, mass migration, deterioration of the life and livelihood of the populace. The second stage was from 2001 to 2014. It is associated with efforts to overcome the economic crisis and to establish national values. The third is from 2015 to the present. It also has its own specifics. Here we are speaking about the Russian Federation's military invasion of the territory of Ukraine, the Covid pandemic, the change in the rhythm of people's lives, remote learning and communication. And finally, the hot phase of the Russian Federation's war on Ukraine in 2022–2023. However, scientific life does not stop, although the nation's intelligence often migrates. In each of the stages mentioned, research on certain terminological systems is described in theses, monographs, the publication of textbooks and manuals, regional, Ukrainian, and international terminological conferences, and the elements of international cooperation are shown.

Keywords: terminology, theoretical and practical terminology, Ukrainian language, monograph, textbook

Сучасне українське термінознавство проходить вже третій етап свого відродження і становлення. **Перший етап** припав на кінець 80-х–90-ті рр. ХХ століття і зачепив так званий період перебудови і час розпаду СРСР, коли з'явилася низка дисертацій про українські терміносистеми різних галузей знань, колективні монографії про теорію українського терміна, опис деяких особливостей українських терміносистем, підручники про становлення і розвиток українського термінознавства, а також низка перекладних термінних словників, яких уклали аматорські колективи викладачів різних вишів України. Примітною ознакою цього періоду стало утворення термінологічних центрів (Київ, Львів, Харків), створення комітетів зі стандартизації термінів, проведення перших всеукраїнських і міжнародних термінологічних конференцій. На цей час припадає створення технічних комітетів зі стандартизації, метою яких була організація установ і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. Їх налічується близько 160. Вони розподілені за певними напрямками та науково-навчальними установами чи асоціаціями.

За хронологією від 1991 року: в Україні **1992** р. наказом Міносвіти та Держстандарту було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології на базі Львівського політехнічного інституту, а також аналогічні комітети при Міжнародному науково-навчальному центрі інформаційних технологій та систем (МННЦІТ) НАН України, Українському науково-дослідному інституті пожежної безпеки (УкрНДІПБ) МНС України, Національному авіаційному університеті Міністерства освіти і науки України тощо. Об'єктами стандартизації є матеріали, складники, обладнання, системи, їх сукупність; правила, процедури, функції, методи, діяльність чи їхні результати, включаючи продукцію, персонал, системи управління; вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування тощо та терміни на їхнє позначення. Цього ж року засновано установу зі статусом науково-дослідного інституту Національної академії наук України, відому також під назвою Інститут мовно-інформаційних досліджень НАН України. Сьогодні його іменують як Український мовно-інформаційний фонд (УМІФ). Від 1994 він започаткував і координує програму зі створення серії українськомовних словників нового покоління – „Словники України”, яка вже налічує понад 60 праць.

З **1995** р. Термінологічний центр, укладаючи тримовні тлумачні словники для потреб галузі, створив Єдину термінологічну базу даних (ЄТБД), яка містила близько 26000 українських термінів, їхні російські й англійські відповідники (вибір цих мов зумовлено тим, що саме англійською та російською мовами в Україну надходив основний потік науково-технічної інформації).

У цей період з'являється низка термінологічних товариств, заснованих українськими спеціалістами-термінологами. Слід згадати Термінологічну комісію з природничих наук при Національному університеті імені Тараса Шевченка, Термінологічну комісію при Інституті фундаментальних досліджень Української наукової асоціації, Термінологічну групу при Чернівецькому державному університеті тощо. У Харкові сьогодні активно діє Термінологічний центр в інституті НДПІАС Утрансгаз. Найважливіша роль припадає на Комітет наукової термінології НАН України, Інститут мовознавства імені О.О. Потебні, Інститут української мови НАНУ.

Міжнародна співпраця. Україна стала повноправним членом ISO¹ з 1993 р. Як національний комітет-член входить до складу комітетів: CASCO, STACO, DEVCO, REMCO, CAPOLCO. 25 ТК (Технічних комітетів) Держспоживстандарту України співпрацюють з 96 ТК та ПК ISO. Україна бере активну участь у роботі спільного ТК ISO/IEC СТК1 „Інформаційні технології”, який створений у 1987 р.

---

¹ ISO – це абревіатура, яка походить від англійської назви Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization).

У своїй роботі ISO підтримує зв'язки майже з 400 міжнародними організаціями, які працюють над питаннями стандартизації. Автономною організацією в складі ISO є Міжнародна електротехнічна комісія (IEC). ISO й IEC здійснюють тісне співробітництво з питань стандартизації з різними міжнародними та регіональними організаціями, які займаються економічною і науково-технічною діяльністю. Торговельно-правовий законодавчий зв'язок стандартизації з міжнародною торгівлею й економічним співробітництвом країн перебуває у центрі уваги таких міжнародних організацій, як Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), Європейське товариство (ЄС), ГАТТ, WTO тощо. Україна набула членства в Європейському комітеті зі стандартизації (CEN) у 1997 році в статусі члена-кореспондента (статус було передбачено спеціально для країн, що мають наміри інтегруватися до ЄС).

У період 90-х–2000 рр. в Україні відбулися **термінологічні конференції** на таку тематику: „Питання стандартизації, інтернаціоналізації та автоматизації перекладу термінологічних одиниць” (Чернівці 1991); українська республіканська науково-методична конференція „Теорія та прагматика термінологічної лексики” (Хмельницький 1991). „Проблеми української термінології” (Львів, 1992, 1993, 1996, 1998, 2000); „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 1997, 1999, 2001).

У навчальні плани ЗВО (закладів вищої освіти) уведено дисципліну „Українське термінознавство”, де вона посідає чільне місце як серед нормативних, так і серед вибіркових дисциплін (у кожному виші по-своєму). Знайомство з термінами й термінологією передбачено міністерськими програмами і в курсі „Українська мова за професійним спрямуванням”. А це вимагає відповідного забезпечення у вигляді **навчальних підручників, посібників, практикумів** та інших видів навчально-методичної літератури. Вона з'явилася вже на цьому етапі. Здобутки подано у наведеній таблиці.

Рік	Кількість видань
1994	1
1995	1
1996	–
1997	1
1998	–
1999	1
2000	2

Як бачимо, таких видань ще небагато, але вони вже вийшли.

Монографії термінологічного спрямування цього періоду – суто наукові праці, в яких йдеться вже не про здобутки радянського термінознавства, а про досягнення і напрацювання саме українських учених-термінологів. Зокрема:

- **1991:** Л. Симоненко, *Формування української біологічної термінології*, Київ: Інститут мовознавства НАН України; Л. Полюга, *Українська абстрактна лексика XIV–XVII ст.*, Київ: Наукова думка;
- **1993:** *Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах* (Л. Симоненко, С. Соколова, І. Коропенко та ін., АН України, Ін-т укр. Мови, Київ: Наукова думка;
- **1996:** І. Сабадош, *Формування української ботанічної номенклатури*: монографія, Ужгород: Ужгород. державний. ун-т;
- **1997:** Н. Непийвода, *Мова української науково-технічної літератури: функціонально-стилістичний аспект*, Київ: ТОВ „Міжнародна фінансова агенція”;
- **2000:** А. Дяков, Т. Кияк, З. Куделько, *Основи термінотворення*, Київ.: Виданичий дім „КМ «Академія” [Комова, Кочан 2020].

Здобутки першого етапу:

- створення термінологічних осередків: в різних регіонах України (Львів, Харків, Київ);
- проведення термінологічних конференцій, нарад, семінарів, на яких обговорюють актуальні питання українського термінознавства;
- успішна співпраця наших термінологів на міжнародній арені. Україна представлена у 9 міжнародних, європейських і регіональних організаціях зі стандартизації, метрології та сертифікації;
- уважне вивчення досвіду вчених 20–30-х років XX ст. щодо збереження частини українських термінів з етапними для науки відкриттями українських учених;
- усунення із сучасної практики тих термінів, які структурно не відповідають українській мові;
- уважне ставлення й раціональне використання інтермовної термінології;
- на допомогу вченим Інститут енциклопедичних досліджень НАН України започаткував перевидання лексикографічної спадщини 20-х рр. XX ст.;
- уже перевидано 10 словників: хімічної, геологічної, музичної, технічної, виробничої, гірничої, фізичної термінологій та ін. Перевидання словникової спадщини триває.

Другий етап охопив початок XXI ст. і його перше десятиліття. Він продовжив усі позитивні починання попереднього періоду. Термінознавство розвивається в усіх напрямках. Його поділ на теоретичний й практичний сегмент розширюється. З'являється прикладне, когнітивне, зіставне, функціональне термінознавство, а також інші напрями цієї науки. Узагальненим оглядам термінологічних праць та напрацювань присвячені статті В. Іващенко, Л. Симо-

ненко Л. Туровської, Н. Яценко та ін. Зокрема проф. В. Іващенко запропонувала виокремити новий напрям термінознавства – історіографію, який займається історією становлення й удосконалення предмета, методів і структури термінознавства, його місця в системі наук, формування його теорій і принципів, а також окремих термінологічних шкіл. Вона також подала традиційні виміри періодизації історії становлення української наукової термінології на тлі термінологічної діяльності в Україні. У співавторстві з Н. Яценко вчена проаналізувала становлення функціональної дослідницької парадигми в слов'янському галузевому термінознавстві, починаючи від кінця ХІХ – середини ХХ ст. на основі праць російських, українських, білоруських, польських, чеських, болгарських, словацьких, словенських, македонських дослідників [Іващенко, Яценко 2013: 5–26]. В окремій праці Н. Яценко узагальнила здобутки перекладного термінознавства в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття [Яценко 2012: 94–110].

Продовжують роботу термінологічні конференції: „Проблеми української термінології” (Львів, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010); „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011). До здобутків відносимо: створення термінологічних осередків в різних регіонах України, проведення термінологічних конференцій, нарад, семінарів, на яких обговорюють актуальні питання українського термінознавства, успішну співпрацю українських термінологів на міжнародній арені. Як уже згадано вище, представництво України забезпечено в дев'яти міжнародних організаціях зі стандартизації, метрології та сертифікації.

Сьогодні практичне термінознавство переважає над теоретичним. Дослідники надають перевагу опису конкретних галузевих терміносистем, укладанню термінологічних словників фахового спрямування. Л. Туровська в контексті системно-структурної дослідницької парадигми проаналізувала й узагальнила теоретичні праці українських термінологів, спрямовані на з'ясування особливостей розвитку окремих галузей терміносистем [Туровська 2013: 38–42].

Міжнародна співпраця. Україну представлено в таких міжнародних організаціях:

- Міжнародній організації зі стандартизації (ISO)
- Міжнародній електротехнічній комісії (IEC)
- Європейському комітеті зі стандартизації (CEN)
- Європейському комітеті зі стандартизації в електротехніці (CENELEC)
- Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML)
- Генеральній конференції з мір і ваги (CGPM)
- Організації Євразійського співробітництва державних метрологічних установ (COOMET)
- Європейській асоціації національних метрологічних інститутів (EURAMET)
- Міждержавній раді зі стандартизації, метрології та сертифікації (МДР).

1 січня 2005 року український національний орган у сфері технічного регулювання отримав у CEN статус Партнерського органу зі стандартизації (PSB). Такий статус надав право українським фахівцям брати участь у роботі трьох технічних комітетів CEN.

Монографії цього періоду. З'явилася і низка колективних авторських монографій, у яких йдеться про загальні й окремі проблеми національної науки:

- **2004:** І. Кочан, *Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові*, Львів; І. Процик, *Українська фізична термінологія на зламі століть*, Львів; В. Кубайчук, *Хроніка мовних подій в Україні (Зовнішня історія української мови)*, Київ; В. Турчин, *Прагматика наукового терміна*, Івано-Франківськ;
- **2005:** Л. Туровська, *Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології*, Київ;
- **2006:** З. Куньч, *Українська риторична термінологія: Історія і сучасність*, Львів;
- **2007:** Е. Скороходько, *Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу)*, Київ; П. Матвієнко, І. Розпутенко, *Українська інтерпретація фінансово-банківських англійських термінів*, Київ; Н. Цимбал, *Сучасна українська термінологія органічної хімії*, Умань;
- **2008:** А. Ляшук, *Семантична структура лексики на позначення понять права української та англійської мов*, Кіровоград;
- **2009:** Н. Яценко, *Формування назв військового одягу в українській мові*, Київ;
- **2010:** О. Веремчук, *Стилістична транспозиція термінологічної лексики в сучасній українській мові (кодифікаційний аспект)*, Рівне; Г. Солоіденко, *Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку*, Київ;
- **2011:** М. Комова, Л. Симоненко, *Документознавча термінологія: шляхи творення та функційні особливості*, Львів;
- **2012:** С. Руденко, *Специфіка термінотворення в українській підмові ресторанного господарства*, Харків; Я. Яремко, *Нариси з історії української військової термінології*, Дрогобич;
- **2013:** С. Дорошенко, *Українська термінологія нафтогазової промисловості: становлення і розвиток*, Полтава; Є. Ємельянова, *Термінологія і професійна комунікативна культура фахівців аграрної сфери*, Харків; О. Покровська, Л. Сапожнікова, С. Руденко, М. Арделян, *Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови*, Харків;
- **2014:** О. Туркевич, *Становлення термінолексики методики викладання української мови як іноземної*, Львів.

За період **2000–2014** рр. захищено близько 200 кандидатських дисертацій термінологічного спрямування (україністика):

Роки	Кількість дисертацій	Роки	Кількість дисертацій
2000	17	2008	13
2001	8	2009	17
2002	10	2010	9
2003	10	2011	17
2004	14	2012	13
2005	4	2013	13
2006	12	2014	12
2007	8		

Кількість зазначених кваліфікаційних праць за профілями:

- правнича галузь – 18 (В. Атаманчук, О. Баланаєва, О. Білоусова, М. Вербенець, О. Винник, Л. Гапонова, О. Каленюк, П. Луньо, М. Любченко, А. Лящук, Р. Монастирська, М. Паночко, Н. Руколянська, Г. Сергеева, Л. Смуаниця, С. Толста, Н. Трач, О. Шпильківська);
- медична галузь – 16 (О. Вікторіна, Н. Гимер, Г. Дидик-Меущ, М. Дмитрук, І. Іваненко, В. Калько, Т. Лепеха, Т. Луковенко, Н. Місник, Г. Морозова, О. Омелькович, Р. Перхач, О. Стрижаковський, Л. Ткач, Т. Файчук, Н. Цісар);
- економічна галузь – 15 (Г. Барвінська, С. Винник, Н. Жданова, А. Зеніна, В. Коваленко, О. Кришталь, Л. Курмар, О. Михайлович, М. Навальна, А. Олійник, Г. Рудякова, Г. Чорновол, О. Чорна, О. Чуешкова, Д. Шапран);
- науково-технічна – 10 (І. Гавриш, А. Гаращенко, В. Кухарева, О. Мартиняк, Т. Михайлова, О. Радченко, Г. Ракшанова, І. Скорейко-Сіверський, Ю. Теглівець, Л. Чернишова);
- лінгвістична – 7 (А. Жирик, Н. Лящук, О. Медведь, Л. Рогач, Д. Якимович-Чапран, І. Ярошевич, Г. Циганок);
- програмування і комп'ютерна галузь – 6 (С. Дерба, Н. Лабезна, А. Ніколаєва, В. Сліпецька, Л. Філюк, І. Щур);
- сакральна галузь – 5 (І. Ворона, А. Ковтун, Ю. Осінчук, Н. Піддубна, Н. Пуряєва);
- мистецька сфера – 5 (С. Булик-Вархола, О. Гриджук, О. Гурко, Я. Мар'яно, Ю. Рисич);
- спортивна сфера – 4 (О. Боровська, Л. Карпець, Ю. Струганець, І. Янків);
- сільськогосподарська – 4 (Л. Голіченко, Є. Ємельянова, С. Любарський, О. Тур);
- фізична галузь – 3 (І. Волкова, Р. Микульчик, І. Процик);
- військова сфера – 3 (О. Андріянова, І. Литовченко, Н. Яценко).

Інші сфери мають по 2 або й менше досліджень: астрономічна (О. Богуш, А. Соломахін), видавнича (М. Медведь, М. Процик), географічна (О. Данилюк, І. Потапчук), журналістики (М. Гонтар, О. Польщикова) тощо.

Також у полі зору науковців були: авіаційна (Л. Халіновська), автомобільна (Н. Нікуліна), адміністративно-територіальна (Т. Жила), археологічна (С. Локайчук), архівна (С. Зозуля), будівельно-дорожня (Н. Книшенко), гірнична (О. Колган), гідромеліоративна (Л. Малевич), городництва (Т. Марченко), громадського харчування (С. Руденко), державного управління (Н. Коцюба), екологічна (С. Овсейчик), машинобудівна (О. Литвин), металургійна (Н. Китарова), митної справи (В. Дейнека), музейництва (І. Фецько), нафтогазової (С. Дорошенко), педагогічна (О. Зелінська), садівництва (Л. Костенко), соціолінгвістики (О. Бутковська), торгівлі (А. Мороз), хімічна (Н. Цимбал), хореографічна (Л. Федькова) тощо [Комова, Кочан 2020].

Інвентаризація українських дисертаційних досліджень за 2000–2014 рр. в галузі зіставного термінознавства свідчить, що досліджені такі 9 терміносистем на матеріалі двох мов, одна з яких українська: лінгвістики на матеріалі української та англійської (Рогач, 2000), фінансів – англійської та української (Кришталь, 2003), менеджменту – російської та української (Зеленцова, 2006), юриспруденції – української та англійської (Ляшук, 2007), української та французької (Смужаниця, 2011), виборчого процесу й виборчих процедур – англійської та української (Старченко, 2013), торгівлі – німецької та української (Мороз, 2013), маркетингу – німецької та української (Коваленко, 2013), кінематографії – французької та української (Лоскутова, 2016). І, крім того, є одне дослідження суспільно-політичної термінології на матеріалі турецької та кримськотатарської мов (Арслан, 2006).

На матеріалі трьох національних мов, і української теж, досліджено такі 7 термінологій: кібернетики на матеріалі англійської, української та російської (Брагіна, 2001), інформатики та обчислювальної техніки – французької, української та російської (Нікуліна, 2004), біржової галузі англійської, української та російської (Жданова, 2003), юриспруденції російської, української та німецької (Баланаєва, 2013), сільськогосподарської та ґрунтової мікробіології – англійської, української та польської (Кислухіна, 2014).

На матеріалі п'яти національних мов досліджено термінології юриспруденції та економіки української, російської, німецької, французької та англійської мов (Вакулик, 2004).

Навчальні книжки: (підручники, посібники, інші навчальні видання)

Завданням вищої школи сьогодні є виховання висококваліфікованих спеціалістів, які не лише набувають певних професійних знань і навичок, а й розуміють закономірності творення назв наукових понять, вміють грамотно застосовувати термінолексику в усіх сферах професійної діяльності. Тому в навчальних закладів продовжують читати курси термінологічного

спрямування. Так, спеціальності «видавнича справа та редагування» слухають цей курс у переліку нормативних дисциплін (два предмети: „Сучасна українська термінологія” та „Термінологічне редагування”), на факультетах гуманітарного профілю – як вибіркова дисципліна „Основи термінознавства” чи „Українське термінознавство”, на факультетах технічного спрямування – у курсі „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, а на юридичних – як частина курсу „Юридична лінгвістика”. У Київській національній академії керівних кадрів культури і мистецтв ця обов’язкова дисципліна має назву „Термінологічна культура фахівця”.

Термінологія (через навчальний процес) стає для студента основою його професійних навичок на рівні фахової комунікації. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні навчитися диференціювати нормативне і ненормативне слово та терміновживання, вибрати із низки дублетних форм ту, яка відповідає не лише вимогам семантичної точності, але й стилістичної доречності, граматичної та стилістично правильної сполучуваності. Термінологія (через навчальний процес) стає для студента основою його професійних навичок на рівні фахової комунікації.

Вона покликана забезпечити комплексне знання термінології обраного фаху, допомогти зорієнтуватися у змінах, що сталися за останні роки в термінології. У 2001–2014 рр. вийшло чимало підручників, посібників та інших навчальних книжок як із загальних питань термінознавства, так і суто фахових. Видання таких джерел за період 1990–2015 рр. наведемо у таблиці 3.

Рік видання	Кількість видань	Рік	Кількість видань
2001	5	2008	3
2002	3	2009	2
2003	10	2010	4
2004	2	2011	3
2005	2	2012	1
2006	5	2013	2
2007	4	2014	2

Серед аналізованих навчальних видань виявлено: загального спрямування – 19; науково-технічного – 6; юридичного – 7; спортивного – 5; медичного – 5; хімічного – 6; інших напрямів – 6.

У книжках загального спрямування викладено основні постулати терміна, термінології, терміносистеми. До таких належить зокрема: посібник М. Зарицького *Актуальні проблеми українського термінознавства* (2004),

О. Павлової *Основи термінознавства* (2011), *Основи термінознавства* (2013) колективу викладачів Львівської політехніки (С. Булик, Ю. Теглівець, Г. Наконечна).

Книжки *вузького спрямування* стосуються конкретних наукових сфер: *Правова термінологія*, укл. Л. Наумовська (2001), Н. Артикуци *Мова права і юридична термінологія* (2002), М. Скригонюка *Криміналістична термінологія* (2003), Л. Литвиненко, Н. Місник *Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря* (2001), І. Пущиної, В. Зайцевої *Сучасна українська спортивна термінологія* (2003); Л. Сергієнко *Терміни і поняття у фізичній культурі* (2011); М. Комова *Документознавча термінологія* (2003); Н. Нікуліної *Термінознавство: лінгвістичний опис української термінологічної системи автомобілебудування* (2006) тощо.

Здобутки другого етапу

- Розширення сфер досліджень термінології; зародження гносеологічного; когнітивного, дискурсивного й комунікативного термінознавства;
- Збільшення наукових кваліфікаційних праць термінологічного спрямування;
- Долучення діалектного матеріалу у дослідженні професійної лексики;
- Поява досліджень зіставного характеру на матеріалі двох-трьох і чотирьох мов, одна з яких – українська;
- Вихід значної кількості монографічних видань, здебільшого на основі захищених дисертацій;
- Всебічний розвиток навчально-методичної літератури як загального, так і вузькопрофільного спрямування;
- У центрі уваги дослідників залишається унормування терміносистем, позбавлення у них покручів радянського періоду;
- Тісна співпраця з термінологами та термінознавцями слов'янського світу;
- Активна діяльність технічних комітетів.

Третій етап триває від 2015 року до сьогодні. В історії України він означений досить важливими подіями: початок війни Росії проти України, АТО, епідемія Ковід 2019, анексія українських територій (Криму, окремих частин Донецької та Луганської областей), гаряча фаза воєнних дій від лютого 2022 року.

2019 року при Державній науково-технічній бібліотеці почав працювати Термінологічний центр. Основними напрямками його діяльності стали розвиток і унормування української природничої, технічної, наукометричної та бібліометричної термінології; узгодження української національної терміносистеми з тенденціями та вимогами світового термінологічного простору; переклад науково-технічних текстів.

Наукове життя, незважаючи на війну, продовжується.

Роки	Кількість дисертацій	Роки	Кількість дисертацій
2015	9	2019	5
2016	9	2020	2
2017	9	2021	6
2018	4	2022	немає даних

У центрі уваги пошукувачів наукового ступеня:

- терміни конкретних особистостей у певних терміносистемах: політоніми в дискурсі Івана Франка (Лужецька, 2019); лінгвістична терміносистема Василя Сімовича (Козелко, 2019), ідіостиль ученого (Крохмальна, 2016); деякі аспекти окремих терміносистем: туризму (Півньова, 2016), бджільництва (Шматко, 2018), лісівництва (Бурковська, 2018), сімейного права (Ус, 2019), біологічної (Кухарчишин, 2021), медичної (Германович, 2021) стоматологічної (Дев'ятко, 2021), бібліотекознавства та бібліографознавства (Білоусова, 2021), транспорту та комунікацій (Шкурко, 2021), тощо.

Актуальними є роботи зі зіставного термінознавства:

- на матеріалі трьох мов: соціолінгвістики – української, польської та англійської (Бутковська, 2016), інструкцій до медичних препаратів – української, польської та німецької мов (Перхач, 2017); на матеріалі чотирьох національних мов досліджено терміносистему правових актів ЄС англійської, німецької, французької та української мов (Гідора, 2017).

Продовжують виходити **підручники та посібники**, більшість з яких має не теоретичне, а практичне спрямування. За неповні 7 років у різних видавництвах вийшло біля 19 навчальних книжок різних авторів. Серед посібників вузькогалузевого спрямування: Н. Цимбал *Українське хімічне термінознавство* (Умань, 2015), О. Гриджук *Фахова термінологія: навчальний посібник для самостійної роботи студентів* (Львів, 2016), В. Михайлов *Базові терміни і поняття геотектоніки: навч. посібник* (Київ, 2018), Г. Закалик, Ю. Терлецька, Н. Шувар *Соціальна психологія у термінах і поняттях: навч. посібник* (Львів, 2018), Є. Шевченко *Латинська мова і основи медичної термінології: навчальний посібник* (Київ, 2021).

Монографії цього періоду небагато, оскільки зовнішні чинники впливали на внутрішні. Це 6 монографій 2015 року, а саме: Л. Беседна *Мовно-термінологічні проблеми законодавства України: монографія*, Київ; М. Вакуленко *Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз*, Івано-Франківськ; Л. Томіленко *Термінологічна лексика в сучасній лексикографії сучасної української мови*, Івано-Франківськ; О. Покровська, Л. Сапожнікова, С. Руденко *Українська термінографія: історія, теорія, практика: монографія*, Харків;

Я. Яремко *Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації*, Дрогобич.

5 монографій з'явилося 2018 року, з них 3 колективні: *Слов'янське термінознавство кінця XX – початку XXI століть*, науковий ред. В. Іващенко; *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм та Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних традицій*, написані колективом викладачів кафедри української мови Львівської політехніки. Також вийшла монографія П. Селігея *Світло й тіні наукового стилю* (Київ), Т. Петрової *Фітомеліоративна термінологія сучасної української мови та її відображення в термінологічному словнику комбінованого типу* (Харків).

Цей етап ще не завершений. Але помітно, що увагу багатьох науковців привернула до себе сьогодні військова та воєнна лексика, причому не лише термінологія, а й номенклатура, професійні жаргонізми, фаховий сленг. Матеріал ретельно вибирається, аналізується, готується до оприлюднення. За останні кілька років з'явилося близько сотні різноманітних термінографічних праць різного статусу і гатунку, які виходили у різних містах України. Крім словників, написано чимало роздумів з приводу термінологічної справи, які друкувалися як на сторінках періодики, так і на сторінках спеціальних журналів. Вийшло кілька підручників, посібників, монографій.

Уся ця продукція є наслідком живого діалогу між фахівцями-ученими, спеціалістами різних сфер і філологами, що відбувається постійно на внутрішньовишівських і міжвишівських семінарах, термінологічних нарадах і конференціях як регіонального, державного, так і міжнародного рівня. Також останнім часом учені (і не лише вони) звернули увагу на перенасичення нашого мовлення, у тому числі й наукового, англійськими. Про це багато пишуть. На це звертають увагу, і ця проблема стало предметом обговорення на черговій термінологічній конференції, що відбулася 11 травня 2023 р. в Києві.

Незважаючи на несприятливі умови, наукове життя продовжується. Проходять науково-практичні періодичні конференції: „Проблеми української термінології” (Львів, 2016, 2018, 2020, 2022), „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 2015, 2017, 2019, 2021, 2023), „Лінгвістика фахових мов, термінознавство, переклад” (Київ, 2017)? щоправда, останнім часом уже в дистанційному режимі. Подібні конференції відбулися також в інших містах, як-от: „Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри” (Рівне, 2016); „Слов'янська термінологія: сьогодні і завтра” (Варшава, 2017).

Основні здобутки третього етапу:

- Період охопив сім років. Він ще не завершений. Тому характеризувати його повністю й об'єктивно не можемо;
- Попри воєнні дії термінознавство не зменшило своїх обертів: виходять монографії, підручники й посібники, словники;
- Молодь захищає дисертації, в центрі яких національні терміносистеми;

- Науковці проводять семінари, круглі столи, конференції, на яких обговорюють нагальні питання термінів, терміносистем та їх дослідження;
- Провідні напрями роботи спрямовані на дерусифікацію та кодифікацію національних терміносистем;
- Стратегічні цілі НАН України на цей період – забезпечення високого світового рівня наукових досліджень і розробок, отримання вагомих наукових результатів та їх широке впровадження у різні сфери суспільного життя країни, розвиток інноваційної діяльності, підготовка молодого покоління науковців за традиціями кращих наукових шкіл.

Висновки. Термінознавство сьогодні має значні здобутки у різних напрямках. Особливо посилилася така робота після 2000 року. Українські термінознавчі відроджують національні категорії, обговорюючи кожен на відповідних термінологічних семінарах та нарадах, вилучають термінологічні покручі (неправильно перекладені з іноземних мов через російську мову), тісно співпрацюють з міжнародними термінологічними організаціями, виробляючи термінологічні стандарти. Постійно в полі зору термінологів України є питання унормування й кодифікації термінів.

За вказаний період захищено чимало дисертацій, об'єктом яких стали галузеві терміносистеми або науково-технічна лексика. На основі таких наукових праць нерідко з'являються монографії. У вищих навчальних закладах викладають термінознавство у курсі „Українська мова за професійним спрямуванням” або як окремі спецкурси (в основному на філологічних спеціальностях). Збільшилася кількість термінологічних словників. Усе це свідчить про значні здобутки українського термінознавства сьогодні. Українська мова прагне очищення від невластивих їй елементів і відновлення питомих рис, виступає потужним чинником формування та утвердження національної фахової мови.

Ми зумисне не зупинялись на термінографії, оскільки це надзвичайно важливий, історичний напрям, який охопив як наукові і державні установи, так і авторські колективи, що на аматорських засадах укладали фахові словники. Власне національне термінознавство і бере свій початок з цього напрямку. Про них писатимемо окремо. Врешті-решт вийшли монографії П. Селігея та М. Комової, де описано майже всі видання термінних словників.

До втрат чи недоліків сьогодні зараховуємо: 1. Небажання держави взяти на себе координацію термінологічної праці та її регулювання; 2. Відсутність єдиного нового правопису, який би усунув численні розбіжності в нормуванні термінів та їхній кодифікації; 3. Термінологічні дослідження здійснюються на волонтерських засадах, хоча часто вимагають відповідного державного фінансування. 4. Видання термінологічних словників досить відповідальна, копітка і тривала в часі робота, яка вимагає не лише тісної співпраці фахівців та філологів, а й знову – відповідного фінансування.

Перспективи досліджень. У статті ми заторкнули лише окремі аспекти термінознавства. Тому в перспективі можуть бути й інші напрями їхнього опису та досліджень.

Список використаної літератури

- Іващенко В.Л., Туровська Л.В., *Слов'янське зіставне, порівняльне і типологічне термінознавство кінця XX – початку XXI століть*, [в:] „Мовознавство”, 2014, № 2, с. 24–43.
- Іващенко В.Л., Яценко Н.О., *Галузеве слов'янське термінознавство функціонально-дослідницької парадигми кінця XX – початку XXI століть*, [в:] „Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць”, 2013, вип. IX, с. 5–26.
- Комова М., Кочан І., *Наукові дослідження з українського термінознавства*, Львів: Тріада плюс, 2020.
- Павлова О., *Українське зіставне термінознавство: сучасний стан і перспективи*, [в:] „Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»”, 2018, № 90, с. 15–19.
- Слов'янське термінознавство: бібліографічний покажчик*, укл. І. Казимирова, Л. Туровська, Н. Яценко, Луцьк: Терен, 2016.
- Туровська Л., *Типологічне термінознавство кінця XX – початку XXI ст. в Україні*, [в:] „Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»”, 2012, № 733, с. 49–52.
- Яценко Н.О., *Перекладне термінознавство в Україні кінця XX – початку XXI століття*, [в:] „Українська мова”, 2012, № 3, с. 94–110.

Spysok vykorystanoi literatury [References]

- Ivashchenko V.L., Turovs'ka L.V., *Slov'yans'ke zistavne, porivnyal'ne i typolohichne terminoznavstvo kintsya XX – pochatku XXI stolit'* [Slavic comparative, comparative and typological terminology of the late 20th – early 21st centuries], [v:] „Movoznavstvo”, 2014, no. 2, s. 24–43.
- Ivashchenko V.L., Yatsenko N.O., *Haluzeve slovianske terminoznavstvo funktsional'no-doslidnyts'koyi paradyhmy kintsya XX – pochatku XXI stolit'* [Sectoral Slavic terminology of the functional-research paradigm of the late 20th – early 20th centuries], [v:] “Ukrayins'ka terminolohiya i suchasnist': Zbirnyk naukovykh prats'”, 2013, vyp. IX, s. 5–26.
- Komova M., Kochan I., *Naukovi doslidzhennya z ukrayins'koho terminoznavstva* [Scientific studies on Ukrainian terminology], Lviv: Triada plyus, 2020.
- Pavlova O., *Ukrayins'ke zistavne terminoznavstvo: suchasnyy stan i perspektyvy* [Ukrainian comparative terminology: current state and prospects], [v:] “Visnyk Nats. un-tu «L'vivs'ka politekhnika». Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi»”, 2018, no. 890, s. 15–19.
- Slovyans'ke terminoznavstvo: bibliohrafichnyy pokazhchik* [Slavic terminology: bibliographic index], ukl. I. Kazymyrova, L. Turovs'ka, N. Yatsenko, Lutsk: Teren, 2016.

- Turovs'ka L., *Typolohichne terminoznavstvo kintsya XX – pochatku XXI st. v Ukrayini* [Typological terminology of the late 20th – early 21st centuries. in Ukraine], [v:] “Visnyk Nats. un-tu «L'vivs'ka politehnika». Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi»”, 2012, no. 733, s. 49–52.
- Yatsenko N.O., *Perekladne terminoznavstvo v Ukrayini kintsya XX – pochatku XXI stolittya* [Translation terminology in Ukraine at the end of the 20th – beginning of the 20th century], [v:] “Ukrayins'ka mova”, 2012, no. 3, s. 94–110.